

Sigara İçme Arzusu ve Dindarlık İlişkisinde Genel Öz-Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi: Lise Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma

Examining General Self-Efficacy as a Mediator on the Relationship Between Smoking Urge and Religiosity: A Quantitative Study on High School Students

Ali AYTEN¹
Ömer Faruk GÜVEN²

¹Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

²Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri (Din Psikolojisi) Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, İstanbul, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 21.02.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 09.05.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 26.05.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Ali AYTEN
E-mail: aliyaten@marmara.edu.tr

Atıf: Ayten, Ali – Güven, Ömer Faruk. "Sigara İçme Arzusu ve Dindarlık İlişkisinde Genel Öz-Yeterliğin Aracı Rolünün İncelenmesi: Lise Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 59/1 (Haziran 2023), 71-81.

Cite this article as: Ayten, Ali – Güven, Ömer Faruk. "Examining General Self-Efficacy as a Mediator on the Relationship Between Smoking Urge and Religiosity: A Quantitative Study on High School Students". *Journal of Ilahiyat Researches* 59/1 (June 2023), 71-81.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ÖZ

Ergenlerin sigara içme arzusu üzerinde akran etkisi, reklamların özendirme, kişilik ve aile yapısı, sosyo-ekonomik durum gibi çok sayıda faktörün etkisi bulunmaktadır. Öz-yeterlik ve dindarlık da sigara içme arzusunu etkileyen değişkenler arasındadır. Söz konusu bu iki değişken bireylerin sigara içme arzusuyla olumsuz tutumlarında belirleyicidir ve sigara içme davranışını azaltıcı etki yapmaktadır. Bu bağlamda makalenin amacı, ergenlerin sigara içme arzusundaki değişim üzerinde öz-yeterlik ve dindarlık eğilimlerinin yordayıcılık gücünü ortaya koymak ve dindarlığın sigara içme arzusu üzerindeki etkisinde öz-yeterliğin aracılık rolünün olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla nicel desende bir araştırma modeli tasarlanmış ve anket tekniği kullanılmıştır. Mart 2021'de yürütülen araştırma İstanbul'da yaşayan imam hatip lisesi öğrencilerinden oluşan 660 kişilik bir çalışma grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Grubun 308'i erkek ve 352'si kız öğrenciden oluşmaktadır. Sigara İçme Arzusu, Dindarlık ve Genel Öz-Yeterlik Ölçekleri ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; öz-yeterlik ve dindarlık, ergenlerin sigara içme arzusunun anlamlı yordayıcısıdır. Ayrıca aracılık analizinde, dindarlığın sigara içme arzusu üzerindeki etkisine öz-yeterliğin kısmi olarak aracılık ettiği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tütün Bağımlılığı, Dindarlık, Öz Yeterlik, Sigara İçme Arzusu Ölçeği, Genel Öz Yeterlik Ölçeği.

ABSTRACT

Numerous factors have an impact on the adolescents' desire to smoke. Self-efficacy and religiosity are generally related to attitudes toward smoking and have a reducing effect on smoking behavior. In this context, this article's main aim is to examine the predictive roles of self-efficacy and religiosity on smoking urges of adolescents and to determine whether self-efficacy has a mediating role in the effect of religiosity on smoking urge. The study was carried out with the participation of 308 boys and 352 girls attending an Anatolian Imam Hatip High School in Anatolian side of Istanbul in March 2020–2021 academic year. The research data were collected by the survey technique, and in the survey form Smoking Urge Scale, General Self-Efficacy Scale, and Religiosity Scale were used. Findings of the research indicated that self-efficacy and religiosity are significant predictors of adolescent's smoking urge. Furthermore, mediation analysis showed that self-efficacy is ascertained as a partial mediator in the effect of religiosity on smoking urge. The findings obtained as a result of the research were discussed in the light of the literature, and some suggestions were made.

Keywords: General Self-Efficacy Scale, Religiosity, Questionnaire of Smoking Urges, Self-Efficacy, Smoking Urge, Tobacco Addiction.

GİRİŞ

Bireylerin sigara içmeyle ilgili tutum ve davranışları, sosyal bilimlerin farklı disiplinleri tarafından sıklıkla araştırılan konulardır. Çoğunlukla bağımlılıkla ilişkili olarak ele alınan bu konuların bir boyutu da sigara içme arzusu (smoking urge)dur. Sigara içme arzusu bu çalışmada "anlık sigara içme isteği, buna ihtiyaç duyma, bunun için eyleme geçme niyetinin bulunması, sigara içebildiğinde her şeyi kontrol edebileceğini düşünme, sigaranın depresif eğilimi azaltacağı yönünde pozitif inanca sahip olma"¹ gibi ölçütler bütünü olarak ele alınmıştır. Ülkemizde sigara içme arzusu ile ilgili araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu araştırmalardan biri öğretmenler ile yürütülmüş, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme düzeyindeki artışla birlikte sigara içme arzusunun da arttığı ve kişisel başarı ile sigara içme arzusu arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.² Diğer araştırma bulgularına göre ise sigara içme arzusu yüksek olanların anksiyete seviyesinin fazla olduğu³ ve sigara içme arzusu ile sigaraya psikolojik bağımlılık arasında pozitif ilişki olduğu⁴ ortaya konmuştur.

Türkiye'de sigaraya yönelik tutum ve davranışlar bağımlılık çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmaların büyük kısmı yetişkin örneklemelerle ve sigara bırakma polikliniğine başvuranlarla yürütülen çalışmalardır. Bağımlılıkların başladığı ergenlik dönemine⁵ yönelik araştırmalar ise görece daha sınırlı kalmaktadır. Ergen örneklemle yürütülen ve sigara kullanımına ilişkin davranış ve tutumlarla farklı konuların etkileşimini inceleyen araştırmalar konunun çok boyutluluğunu ortaya koymaktadır. Benlik saygısı ile sigara bağımlılığı ilişkisi⁶, sosyal destek düzeyi ve ebeveyn-ergen ilişkisinin sigara kullanımına etkisi⁷, bağlanma stilleri ile ergenlerin sigara kullanma-kullanmama durumu arasındaki ilişki⁸, sigara içiciliği üzerinde sosyal öğrenmenin etkisi⁹, aile yapısının koruyucu rolü¹⁰, öğrencilerin sigaraya ilgili sahip oldukları inanç ve bilgileri ile öğretmenlerinin ve aile fertlerinin sigara kullanma durumu arasındaki ilişki¹¹, lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ile madde kullanımı ilişkisi¹², akran baskısı ve sigara kullanımı gibi riskli davranışların ilişkisi¹³, sigara içme davranışını değiştirmeye yönelik motivasyon görüşmelerinin etkisi¹⁴ ve akran eğitimi programlarının sigara kullanma davranışı üzerindeki rolü¹⁵ başta psikoloji olmak üzere farklı disiplinlerde araştırılan konulardandır.

Sigara bağımlılığının bireyin kişilik özellikleri, sahip olduğu bilişsel yapı ve sosyal çevresi ile etkileşimini ele alan araştırmalar sigara içme arzusunun (smoking urge) öz-yeterlik (self-efficacy) ve dindarlık (religiosity) ile ilişkisinin kurulabileceği bir zemin sunmaktadır. Self-efficacy kavramı Türkçe'ye öz-etkililik¹⁶, öz-yetkinlik¹⁷, öz-yeterlilik¹⁸ ve öz-yeterlik¹⁹ gibi farklı tercümeyle aktarılmıştır. Aynı temel yapıya karşılık gelen ifadeler arasından ölçüğe adını vermesi ve kullanımının daha yaygın olması göz önünde bulundurularak bu çalışmada "öz-yeterlik" tercih edilmiştir.

Öz-yeterlik, literatüre Bandura tarafından kazandırılan²⁰ ve günden güne araştırma alanı genişlemeye devam eden bir yapıdır. İnsanların düşünme, hissetme, kendilerini motive etme ve davranış şekilleri üzerinde etkili olan öz-yeterlik, "bireyin olası durumları idare etmek amacıyla gerekli etkinlikleri belirlemesi ve yürütmesi doğrultusunda öz kabiliyetine dair inancı"nı ifade etmektedir.²¹ Öz-yeterlik, bu çalışmada tercih edilen genel öz-yeterlik yanında farklı türleriyle de araştırılan bir kavramdır. Akademik, duygusal ve sosyal öz-yeterlik, teknoloji öz-yeterliği ve mesleki öz-yeterlikler bunlardan bazılarıdır.²² Bu çalışmaya konu olan genel öz-yeterlik ise kişinin "zor sorunlara çabayla çözüm yolu bulabilme, amaçlara bağlı kalabilme, beklenmedik olaylarla etkili biçimde başa çıkabilme, zorluklar karşısında soğukkanlılığı koruyabilme"²³ gibi birtakım becerilerine yönelik inanç ve yargılarının toplamı olarak ele alınmıştır.

Öz-yeterlik dört temel süreç tarafından etkilenebilir. Bunlar; kişinin kendisini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen düşünce kalıplarını içeren bilişsel süreçler, zorluklar karşısında gösterilen çaba ve sebatı içeren motivasyon süreçleri, zorlu durumlarda yaşanan stres ve kaygı gibi unsurları içeren duygusal süreçler, seçimler ve yaşantılar üzerinde kişinin kendisini şahsi kontrol sahibi veya edilgen bir varlık olarak algılamasıyla irtibatlı olan denetim süreci şeklinde sıralanmaktadır.²⁴ Öz-yeterlik inancının nasıl inşa edildiği ise diğer önemli bir konudur. Doğrudan yaşantılar, gözleme dayalı dolaylı deneyimler, dışarıdan gelen sözlü bildirimleri içeren sözel ikna ve içinde bulunulan

- 1 Murat Demirezen - Mehmet Ali Kurçer, "Questionnaire of Smoking Urges Turkish Validity and Reliability", *TAF Preventive Medicine Bulletin* 15 (2016), 1-4.
- 2 Aslı Becet, *Öğretmenlerde Tükenmişlik Sendromu ve Sigara İçme Arzusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).
- 3 Murat Demirezen - Mehmet Ali Kurçer, "Sigara Bırakmanın Sigara İçme Arzusu ve Anksiyeteye Etkisi", *Bağımlılık Dergisi* 18/2 (2017), 53-58.
- 4 Habibe Hezer - Aysegül Karalezli, "Sigaraya Psikolojik Bağımlılığın Sigara İçme Arzusu ve Nikotin Yoksunluk Semptomlarına Etkisi", *Ankara Medical Journal* 19/4 (2019), 700-707.
- 5 Laurie Chassin vd., "Adolescent Substance Use", *Handbook of Adolescent Psychology (Second Edition)*, ed. Richard M. Lerner - Laurence Steinberg (New Jersey: John Wiley & Sons Inc, 2004), 666-677.
- 6 Zühal Tunç - Şahide Güliz Kolburan, "Ergenlik Döneminde Benlik Saygısı ile Sigara Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi* 5/1 (2019), 55-70.
- 7 Gülşah Taştan, *Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Ebeveyn Ergen İlişkisi Niteliğinin Sigara Kullanımı Üzerine Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).
- 8 Ayten Tunç Omar, *Sigara Kullanıcı ve Kullanmayan Ergenlerin, Algılanan Sosyal Destek ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Trabzon: Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).
- 9 Pembe Keskinöğlü vd., "İzmir'de Lise Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve İçicilik Davranışı Üzerine Sosyal Öğrenmenin Etkisi" *Toraks Dergisi* 7/3 (2016), 190-195.
- 10 Hülya Kasap, *15-17 Yaş Grubu Ergenlerde Sosyal Destek, Okul Başarısı ve Aile Yapısının Madde Bağımlılığına Karşı Koruyucu Etkisi* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015).
- 11 Sevil İnal - Suzan Yıldız "İlköğretim Öğrencilerinin Sigaraya İlişkin Bilgi ve İnanışları ile Aile Bireyleri ve Öğretmenlerinin Sigara İçme Durumunun İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 9/1 (2006), 1-9.
- 12 Gizem Erdem vd., "Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı", *Bağımlılık Dergisi* 7/3 (2006), 111-116.
- 13 Gülcihan Arslan-Şahin, *Ankaradaki İki Lisenin Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışları ve Bunlara Akran Baskısı ile Diğer Bazı Faktörlerin Etkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011).
- 14 Saime Erol, *Adölesanlarda Sigara İçme Davranışını Değiştirmede Motivasyon Görüşmelerinin Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005).
- 15 Nurcan Bilgiç, *Lise Öğrencileri Üzerinde Sigara Konusunda Yürütülecek Olan Akran Eğitiminin Sigara Kullanma Davranışı Üzerindeki Etkiliğinin Değerlendirilmesi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013).
- 16 Sebahat Gözüm - Seçil Aksayan, "Olumlu Sağlık Davranışlarının Başlatılması ve Sürdürülmesinde Öz-Etkililik (Kendini Etkileme) Algısının Önemi", *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 2/1 (1998) 35-42; Sebahat Gözüm - Seçil Aksayan, "Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerliliği", *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences* 2/1 (1999), 21-34.
- 17 Tarık Totan, "Duygusal Öz-Yetkinlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Niteliği", *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2015), 36-47.
- 18 Fatma Yıldırım - İnci Özgür İlhan, "Genel Öz-yeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması", *Türk Psikiyatri Dergisi* 21/4 (2010), 301-308.
- 19 Ayshe Aypay, "Genel Öz Yeterlilik Ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/2 (2010), 113-132.
- 20 Albert Bandura, "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change", *Psychological Review* 84/2 (1977) 191-215.
- 21 Albert Bandura (ed.), *Self-Efficacy in Changing Societies* (New York: Cambridge University Press, 1995), 2.
- 22 Ayça Ferda Kansu - Gökben Hızlı Sayar, "Öz Yeterlik, Yaşam Anlamı ve Yaşam Bağlılığı Kavramları Üzerine Bir İnceleme", *Etkileşim* 1 (2018), 83.
- 23 Aypay, "Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği", 113-132.
- 24 Albert Bandura, "Human Agency in Social Cognitive Theory", *American Psychologist* 44/9 (1989), 1175-78.

fizyolojik ve duygusal durumlar bireyin öz-yeterliliğinin beslediği kaynaklardır.²⁵ Öz-yeterlilik konulu literatürde, güçlü ve zayıf öz-yeterliliğe sahip olmanın doğurduğu sonuçlar da önemli bir yer tutmaktadır. Güçlü öz-yeterliliğe sahip bireyler zayıf olanlara kıyasla zorluklar karşısında daha kararlı ve sebatkâr bir duruş sergilemekte, stres ve depresyon gibi faktörlerden daha az etkilenmekte ve önemli kararlarında daha sağlıklı tercihler yapabilmektedirler.²⁶

Öz-yeterlilik, ülkemizde çok çeşitli konularla ilişkili olarak araştırılmaktadır. Bu araştırmaların daha çok ergenlik dönemindeki bireylerle yürütülen araştırmalar olduğu görülmektedir. Duygusal zekâ²⁷, mantık dışı inançlar²⁸, sosyal medya bağımlılığı²⁹, öz-bakım gücü³⁰, yabancı dil başarısı³¹, okula bağlılık³², sosyo-ekonomik durum³³, aile yapısı ve psikolojik dayanıklılık³⁴, bağlanma stilleri³⁵, depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı, somatizasyon ve hostilité gibi psikolojik semptomlar³⁶, kimlik duygusu ve dindarlık eğilimi³⁷, sağlıklı yaşam biçimi davranışları³⁸, risk alma davranışları³⁹, sigara içme beklentileri⁴⁰ ve sigarayı bırakma ve yeniden kullanmaya başlama⁴¹ gibi konular, öz-yeterlilikle ilişkisi bu bağlamda araştırılan konular arasındadır.

Öz-yeterlilik, sağlık davranışları ve bağımlılıklar konularıyla ilişkili olarak da çok araştırılan bir değişkendir. Araştırmalara göre öz-yeterlilik, sağlıklı geliştiren davranışları benimsemek ve bozan davranışlardan kaçınmakla ilişkili olup, bireye fiziksel ve psikolojik kuvvet sağlamaktadır.⁴² Bundan dolayı çok sayıda bağımlılık modelinde ve tedavi yönteminde temel bir bileşen olarak yer almaktadır.⁴³ Bu yönüyle öz-yeterlilik, sigara bağımlılığıyla ilişkili konular çerçevesinde de yoğun olarak araştırılan bir değişkendir. Ergen örneklem grubuyla yürütülen araştırmalarda yüksek öz-yeterliliğin sigaranın etkilerini algılamakla ilişkili olduğu⁴⁴, düşük öz-yeterliliğin akran içiciliği ve arkadaşın sigara teklifi gibi yüksek risk faktörlerinde sigara içmeye başlamayla ilişkili olduğu⁴⁵, sigara bağımlılığındaki artışın öz-yeterliliği düşürdüğü⁴⁶, öz-yeterliliğin akran baskısı, akran ve aile içiciliği gibi sosyal etkilerin yordayıcılığını düzenlediği⁴⁷, sigarayı bırakmada yüksek motivasyon sağladığı⁴⁸ ve bırakma modellerinde başarılı sonuçlar verdiği⁴⁹ tespit edilmiştir.

Sigara içme arzusu ve öz-yeterlilikle ilişkili olacağı öngörülen dindarlık ise din psikolojisi disiplininde çok araştırılan, son dönemde de sağlık ve bağımlılık konularıyla birlikte ele alınan bir değişkendir. Dindarlık, dini inanç ve öğretilerin hayata aktarılmış halini ifade etmektedir.⁵⁰ Bu çalışmada ise dindarlık, dinin etki ve ibadet boyutlarını içeren birtakım ölçütler bütünü olarak ele alınmıştır. Bunlar, "önemli bir karar verileceği zamanlarda ve giyim, yeme-içme, arkadaş edinme, sosyal aktivite tercihi gibi konularda dini inancın etkisini" ve "beş vakit namaz kılma, ramazanda oruç tutma, dua etme, Kur'an-ı Kerim okuma gibi dinsel davranışlara riayet etme durumunu" kapsamaktadır.⁵¹ Bağımlılık yapan madde kullanımına karşı genel olarak olumsuz bir tavrın bulunmasından hareketle dinin, sigara karşıtı tutumlar geliştireceği, daha az sigara içme konusunda etkili olacağı ve sigarayı bırakmada da destekleyici rol oynayacağı öngörülmektedir. Ergen örneklem grubuyla yürütülen ve bu yönde bulgulara ulaşılan araştırmalar da mevcuttur. Araştırmalarda dini törenlere ve dini gençlik gruplarına katılımı içeren kamusal dindarlığın sigarayı azaltmayı ve bırakmayı yordadığı, sıkça dua etme ve dine verilen önemi içeren öznel dindarlığın ise ergenleri düzenli sigara içmeye karşı koruduğu⁵², dindarlıkla sigara kullanımı arasında negatif ilişki bulunduğu ve dindarlığın madde kullanımına yol açan yaşam stresini azalttığı⁵³, dini etkinliklere daha fazla katılım ve daha sık dua etmeyle birlikte sigara içmenin azaldığı⁵⁴, dindarlığın sigarayı azaltıcı etkisinin bulunduğu⁵⁵ ve ergenlerden dini inançlara sahip olanların daha az sigara içtiği⁵⁶

25 Albert Bandura, *Self-Efficacy: The Exercise of Control* (New York: Freeman, 1997), 79.

26 Albert Bandura, "Adolescent Development from an Agentive Perspective", *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, ed. Frank Pajares - Timothy Urdan (Greenwich: Information Age Publishing, 2006), 4.

27 Melike Sert, *Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Özyeterlilik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

28 Abdulmuttalip Alçay, *Ergenlerin Öz-Yeterlilikleri ile Mantık Dışı İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

29 Ali Bilginer, *Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Öz Yeterlilik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Mardin İli Örneği* (Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

30 Adnan Batuhan Coşkun, *Ergenlerin Öz Yeterlilik Düzeyleri ile Öz Bakım Gücü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Mersin: Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

31 Burcu Duman, *Lise Öğrencilerinin İngilizceye Yönelik Öz Yeterlilik Algı Puanlarının Cinsiyete, Alanlara ve Farklı Düzeylere Göre İngilizce Başarısını Yordama Gücü* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007).

32 M. Yüksel Erdoğan - Deniz Yüzbaşı, "Lise Öğrencilerinin Okula Bağlılık ile Genel Öz-Yeterlilik Düzeyleri Arasındaki İlişki", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/32 (2018), 205-227.

33 Ferdane Koçoğlu, *Sağlıklı Geliştirici Yaşam Tarzı ve Öz Etkinlik Yeterlilik Durumunun Sosyoekonomik Durum ile İlişkisi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

34 Ayşenur Saka, *Farklı Aile Yapısına Sahip Ergenlerin Öz-Yeterlilik ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

35 Yeşim Yiğit, *Lise Öğrencilerinde Bağlanma Stilleri ile Öz-Yeterlilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

36 Bülent Telif - Rengin Karaca, "Ergenlerin Öz-Yeterliliklerinin ve Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2011), 499-518.

37 Saffet Kartopu, *Öz-Yeterlilik, Kimlik Duygusu ve Dindarlık Eğilimi* (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2015).

38 Şeyda Binay - Rana Yiğit, "Relationship between Adolescents' Health Promoting Lifestyle Behaviors and Self-Efficacy", *The Journal of Pediatric Research* 3 (2016), 180-186.

39 Recep Uysal - Tuğba Yılmaz-Bingöl, "Ergenlerde Risk Alma Davranışının Öz-Yeterlilik ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *the Journal of Academic Social Sciences (Asos Journal)* 2/8 (2014), 573-582.

40 Ayşe Nur Boz, *Sigara Kullanan Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Öz-Etkinlik Algısının Sigara İçme Beklentileriyle İlişkisi* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

41 Ayşe Nuray Karancı, "Self Efficacy-based Smoking Situation Factors: The Effects of Contemplating Quitting Versus Relapsing in a Turkish Sample", *International Journal of the Addictions* 27/7 (1992), 879-886.

42 Ralf Schwarzer - Reinhard Fuchs, "Self-Efficacy and Health Behaviours", *fu-berlin.de* (25.08.2022).

43 Gordon Alan Marlatt vd., "Self-Efficacy and Addictive Behavior", *Self-Efficacy in Changing Societies*, ed. Albert Bandura (New York: Cambridge University Press, 1995), 289-315; Nola J. Pender vd., *Health Promotion in Nursing Practice (Eighth Edition)* (Boston: Pearson, 2019); Carlo C. DiClemente, *Bağımlılık ve Değişim: Bağımlılık Nasıl Gelişir ve Bağımlı İnsan Nasıl İyileşir?*, çev. Muzafer Şahin vd. (Ankara: Nobel, 2016).

44 Dilje Ayar vd., "Effects of Adolescents' Self-Efficacy and Social Anxiety on Attitudes toward Pros and Cons of Smoking", *Journal of Substance Use* 24/1 (2019), 8-14.

45 Fong-Ching Chang vd., "Social Influences and Self-Efficacy as Predictors of Youth Smoking Initiation and Cessation: A 3-Year Longitudinal Study of Vocational High School Students in Taiwan", *Addiction* 101/11 (2006), 1645-1655.

46 Pebbles Fagan vd., "Employed Adolescents and Beliefs about Self-Efficacy to Avoid Smoking", *Addictive Behaviors* 28/4 (2003), 613-626.

47 Alan W. Stacy vd., "Moderators of Peer Social Influence in Adolescent Smoking", *Personality and Social Psychology Bulletin* 18/2 (1992), 163-172; Samira Golestan ve Haslinda B. Abdullah, "Effects of Self-Efficacy in the Relationship between Environmental Factors, and Adolescent Cigarette Smoking Behavior", *Asian Social Science* 11/28 (2015), 84-97.

48 Nur Melizza vd., "Smoking Behavior, Perceived Self-Efficacy, and Motivation of Smoking Cessation among University Student", *International Journal of Health Sciences* 8/1 (2020), 23-29.

49 Zeynep Güngörmüş, *Sigara Bırakırmaya Yönelik Lise Öğrencilerine Verilen Transteoretik Model Temelli Eğitimin Etkisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008).

50 Hayati Høkekleli, *Din Psikolojisine Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 43.

51 Ali Ayten - Amjad Hussain, "The Relationship between Religiosity, Environmental Orientation and Environmental Behaviors: An Empirical Study with Turkish and British Muslim Samples", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2017), 33.

52 James M. Nonnemaker vd., "National Longitudinal Study of Adolescent Health. Public and Private Domains of Religiosity and Adolescent Health Risk Behaviors: Evidence from the National Longitudinal Study of Adolescent Health", *Social Science & Medicine* 57/11 (2003), 2049-2054.

53 Thomas Ashby Wills vd., "Buffering Effect of Religiosity for Adolescent Substance Use", *Psychology of Addictive Behaviors* 17/1 (2003), 24-31.

54 Sukaina Alzayoud vd., "Association of Religious Commitment and Tobacco Use Among Muslim Adolescents", *Journal of Religion and Health* 54/6 (2015), 2111-2121.

55 Jason A. Ford - Terrence D. Hill, "Religiosity and Adolescent Substance Use: Evidence from the National Survey on Drug Use and Health", *Substance Use & Misuse* 47/7 (2012), 787-798.

56 Jan Gryczynski - Brian W. Ward, "Social Norms and the Relationship between Cigarette Use and Religiosity among Adolescents in the United States", *Health Education & Behavior* 38/1 (2011), 39-48.

bulgulanmıştır. Ayrıca aile dindarlığı da ergen sigara içme davranışı üzerinde etkili bulunmuştur.⁵⁷ Bahsedilen araştırmalardan hareketle çeşitli bileşenleri üzerinden dinin sigaraya karşı tutumları besleyici, sigara içme davranışını azaltıcı ve sigarayı bırakma konusunda teşvik edici bir katkı sunacağı söylenebilir.

Dindarlığın sigara bağımlılığı üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğunu gösteren çalışmaların yanında öz-yeterliği destekleyici bir faktör olduğunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Dindarlık değişkenleri ve öz-yeterlik ilişkisine dair çalışmalardan birinde dindarlık, genel öz-yeterlik, mental sağlık ve mutluluk değişkenlerinin tamamının birbiriyle pozitif ilişkili olduğu⁵⁸, bir diğerinde ise öz-yeterlik ile dini tutum arasında pozitif ilişki bulunduğu ve iki değişkenin birlikte hayat memnuniyetini anlamlı düzeyde yordadıkları⁵⁹ tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, dindarlık düzeyinin artmasıyla öz-yeterlik düzeyinin de arttığını göstermektedir. Diğer bulgulara göre ise dini değer yöneliminin öz-yeterliği artırıcı bir etkisi bulunmakta⁶⁰, dini inanç ise öz-yeterlik ve psikolojik iyi oluşu yordamaktadır.⁶¹ Ayrıca dinsel inançla genel öz-yeterlik arasında olumlu ve anlamlı irtibat bulunmuştur.⁶² Kendisini dindar olarak gören bireylerin öz-yeterlik düzeylerinin kendisini dindar olarak görmeyenlere kıyasla daha yüksek olduğu⁶³ da bu doğrultudaki bulgular arasındadır.

Türkiye’de sigara bağımlılığı, öz-yeterlik ve dindarlık değişkenlerini aynı araştırmada bir araya getiren nicel ya da nitel herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak oldukça az sayıda olsa da Türkiye dışı literatürde, bu üç değişkeni birlikte değerlendiren araştırma mevcuttur. Bunlardan elde edilen bulgulara göre dindarlık ile reddetme yeterliğinin yükselmesiyle, tütün kullanımı anlamlı derecede azalmakta ve reddetme öz-yeterliği, özel dindarlık ile tütün kullanımı ilişkisinde aracı değişken rolü üstlenmektedir.⁶⁴ Ayrıca bağımlılık potansiyeli üzerinde dini yönelim, öz-yeterlik ve sosyal destek etkili olmakta; dini yönelimin bağımlılık potansiyeli üzerindeki etkisine sosyal destek ve öz-yeterlik, aracı değişken olarak katkı sunmaktadır.⁶⁵

Genel bir görünümü sunulan literatürden hareketle bu makalede ergenlerin sigara içme arzusu, genel öz-yeterlikleri ve dindarlık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse araştırmanın gayesi “Ergenlerin dindarlık ve öz-yeterlik düzeylerinin sigara içme arzularına nasıl bir etkisi vardır?” sorusuna yanıt aramaktır. Literatür incelemesinde, bahsedilen değişkenlerin birlikte ele alınması hususunda bir boşluk olduğu görülmüş ve sigara içme arzusu ile öz-yeterliği yordayan bir değişken olarak dindarlığın rolünü ele alan bu araştırma yürütülmüştür. Araştırma hem araştırdığı konularla, ilgili boşluğun doldurulmasına mütevazı bir katkı sunmayı hem de böylelikle din psikolojisi, bağımlılık ve sosyal psikoloji gibi çeşitli alanları kapsayan disiplinler arası çalışmaların gereklilik ve imkanına dikkat çekmeyi hedeflemektedir. İlgili literatür ve araştırmanın amacı göz önünde bulundurularak şu hipotezler belirlenmiştir:

H₁: Öz-yeterliğin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar.

H₂: Dindarlık eğiliminin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar.

H₃: Dindarlık eğiliminin artması, öz-yeterliği artırıcı etki yapar.

H₄: Dindarlık eğiliminin sigara içme arzusuna etkisinde öz-yeterliğin aracı rolü vardır.

1. YÖNTEM

Araştırmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkileri belirleme amacına yönelik olarak ilişki tarama modeline uygun şekilde anket tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma için Marmara Üniversitesi 2020/41 sayı ve 30.12.2020 tarihli izniyle etik kurul izni alınmıştır.

1.1. Katılımcıların Özellikleri

Araştırmanın çalışma grubunu, 660 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler, İstanbul’un Anadolu yakasında yer alan bir Anadolu İmam-Hatip Lisesi’nde öğrenim görmektedir. Çalışma grubunun %47’si (308 kişi) erkek ve %54’ü (352 kişi) kız öğrencidir. Öğrencilerin büyük bir bölümü 9. sınıfta (266 kişi, %40) okumaktadır. Çoğunluğun annesi (601 kişi, %91) ve babası (587 kişi, %88) ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir. Öğrencilerin %69’u (454 kişi) ailesini demokratik olarak tanımlamaktadır. Ebeveyni birlikte yaşayan öğrenci sayısı 615’tir (%93). Öğrencilerden %41’i (272 kişi) babasının, %14’ü (92 kişi) annesinin, %13’ü (88 kişi) kardeşinin ve %11’i (70 kişi) ise yakın arkadaşının sigara içtiğini belirtmiştir. Öğrenciler haftalık ortalama 42 lira (SD: 39,850) harçlık aldıklarını ifade etmiştir.

1.2. Ölçme Araçları

Verileri toplamak için anket formu kullanılmıştır. Anket formu; Sigara İçme Arzusu, Genel Öz-Yeterlik, Dindarlık Ölçeği gibi ölçme araçlarını içermektedir.

Sigara/Tütün İçme Arzusu. Ölçek, Tiffany & Drobes⁶⁶ tarafından “*Questionnaire of Smoking Urge (QSU)*” adıyla geliştirilip, Cox ve arkadaşları⁶⁷ tarafından “*Questionnaire of Smoking Urges-Brief (QSU-Brief)*” adıyla 10 madde olarak kısaltılmıştır. Dilimize uyarlaması ise

57 Antoinette Farmer vd., “The Effects of Family Religiosity, Parental Limit-Setting, and Monitoring on Adolescent Substance Use”, *Journal of Ethnicity in Substance Abuse* 7/4 (2008), 428-450.

58 Ahmed M. Abdel-Khalek - David Lester, “The Association between Religiosity, Generalized Self-Efficacy, Mental Health, and Happiness in Arab College Students”, *Personality and Individual Differences* 109 (2017), 12-16.

59 Masoomeh Bigdeloo - Zahra Bozorgi, “Relationship between the Religious Attitude, Self-Efficacy, and Life Satisfaction in High School Teachers of Mahshahr City”, *International Education Studies* 9/9 (2016), 58-66.

60 Blessing Ntamu - Achi Bekomson, “Religious Value Orientation and Self Efficacy among Secondary School Students in Cross River State, Nigeria”, *Global Journal of Educational Research* 18 (2019), 81-89.

61 Charles Ganaprakasam - Fonny Dameaty Hutagalung, “Religion on Psychological Well-Being and Self-Efficacy among Secondary School Students”, *International Journal of Scientific and Research Publications (IJSRP)* 8(5), 38-45.

62 Sania Shah Syeda - Amena Zehra Ali, “Religious Faith Flourishing and Self-Efficacy in Young Adults: A Correlational Study”, *Global Journal of Arts, Humanities and Social Sciences* 3/10 (2015), 34-45.

63 Saffet Kartopu, “Öz Yeterlilik Algısında Dindarlık Eğilimini Rolü”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 9/50 (2016), 73-92.

64 Aashir Nasim vd., “Religiosity, Refusal Efficacy, and Substance Use Among African-American Adolescents and Young Adults”, *Journal of Ethnicity in Substance Abuse* 5 (2006), 29-49.

65 Reza Kaboli - Qamar Kiani, “Mediator Roles of Social Support and Self-Efficacy in the Relationship between Religious Orientation and Addiction Potential among Adolescents”, *Health, Spirituality and Medical Ethics* 5/3 (2018), 36-43.

66 Stephen Tiffany - David J. Drobes, “The Development and Initial Validation of a Questionnaire on Smoking Urges”, *British Journal of Addiction* 86 (1991), 1467-1476.

67 Lisa Sanderson Cox vd., “Evaluation of the Brief Questionnaire of Smoking Urges (QSU-brief) in Laboratory and Clinical Settings”, *Nicotine Tobacco Research* 3/1 (2001), 7-16.

Tablo 1.
Öz-Yeterliğin Sigara İçme Arzusuna Etkisi (Regresyon Analizi, Enter Metot)

ΔR^2	β	t	p
,019	-,142	-3,672	,000

Tablo 2.
Dindarlığın Sigara İçme Arzusuna Etkisi (Regresyon Analizi, Enter Metot)

ΔR^2	β	t	p
,018	-,141	-3,658	,000

Demirezen ve Kurçer⁶⁸ tarafından “*Sigara İçme Arzusu Ölçeği (SİAÖ)*” olarak yapılmıştır. Ölçek, 7’li Likert türündedir. Araştırmacılar ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğini tamamlamış, Alfa değerini ,92 olarak tespit etmişlerdir (KMO = ,91; $p=,000$). Bu araştırmada ise tek boyutta değerlendirilen ölçeğin güvenilirlik katsayısı ,93’tür.

Öz-Yeterlilik. Schwarzer ve Jerusalem⁶⁹ tarafından geliştirilen ölçek sadeleştirilmiş son haliyle 10 maddelik 4’lü likert tipte bir ölçektir. Dilimize Aypay tarafından uyarlanan ve güvenilirlik katsayısı ,83 olarak bulunan ölçek, 25 dile uyarlanmış ve ölçeğin güvenilirlik katsayısının ,75 ile ,91 aralığında dağıldığı tespit edilmiştir.⁷⁰ Bu araştırmanın verileri üzerinden yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ise katsayı ,82 olarak bulunmuştur.

Dindarlık Ölçeği. Araştırmada Ayten⁷¹ tarafından oluşturulan “*Kısa Dindarlık Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek, inanç-etkiyi bir boyutta bilgi-i-badeti diğer boyutta ele almıştır. Toplamda 9 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin ilk formu için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ölçek geneli için ,76 ve alt boyutlar için sırasıyla ,75 ve ,60 değerleri tespit edilmiştir.⁷² Bu çalışmada kullanılan yeniden yapılandırılmış ölçek ise 5’li likert ölçektir.⁷³ Ergen çalışma grubuyla yürütülen bu araştırma verileri üzerinden yapılan güvenilirlik analizleri sonucunda ise ölçek geneli için güvenilirlik katsayısı ,80 ve alt-boyutlar için sırasıyla ,80 ve ,63 değerleri tespit edilmiştir.

1.3. Verilerin Toplanması ve Analiz

Araştırmanın verileri Mart 2021 tarihinde İstanbul’da bulunan bir Anadolu İmam Hatip Lisesinde gerekli izinler alınarak toplanmıştır. Katılımda gönüllülük esas alınmış ve anketler önce katılımcılara gerekli açıklamalar yapılarak okul öğretmenlerinin yardımıyla uygulanmıştır. Ulaşılan 660 geçerli anket formunun istatistik analizleri SPSS 22 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hipotezlerini test etmek için regresyon analizlerinden faydalanılmıştır. Yapılan analizlerde kabul edilen hata payı ,05’tir.

2. BULGULAR

Ergenlerin dindarlık eğilimi ve öz-yeterlilik düzeyinin sigara içme arzusu nasıl etki ettiğini ve öz-yeterliliğin dindarlık ve sigara içme arzusu ilişkisindeki aracı rolünü incelemeyi amaçlayan bu makalede, Baron ve Kenny⁷⁴ tarafından önerilen aracılık modelinden yararlanılmıştır. İlgili model uyarınca bu analizin gerçekleştirilmesi için üç ön koşulun sağlanması gereklidir. Ön koşullara göre aracı rolü araştırılan değişkenin bağımlı değişkene, bağımsız değişkenin bağımlı değişkene ve bağımsız değişkenin aracı rolü araştırılan değişkene anlamlı bir etkisinin bulunması gereklidir. Model, araştırmanın değişkenlerine uyarlandığında öncelikle dindarlık hem öz-yeterlilikte hem de sigara içme arzusunda anlamlı yordayıcı olmalıdır. Ayrıca sigara içme arzusu ile öz yeterlilik arasında da bir ilişki bulunmalıdır. Bu koşulların sağlanma durumu regresyon analizleri ile incelenmiştir.

Öncelikle sigara bağımlılığı konulu araştırmalarda sıkça başvurulduğu tespit edilen öz-yeterlilik değişkeninin sigara içme arzusunu azaltıcı bir etkiye sahip olacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan “*Öz-yeterliliğin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar. (H₁)*” hipotezinin testi regresyon analiziyle sağlanmıştır. İlgili bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo-1 incelendiğinde öz-yeterliliğin sigara içme arzusu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ($p=,000$). Öz-yeterlilik, ergenlerin sigara içme arzusundaki değişimin yaklaşık olarak %2’sini açıklamaktadır ($\Delta R^2=,019$). Beta katsayısı ise öz-yeterlilik ile sigara içme arzusu arasındaki etkileşimin negatif yönde olduğunu ortaya koymaktadır ($\beta=-,142$). Buna göre ergenlerin öz-yeterlilik düzeyleri arttıkça sigara içme arzularının azaldığı söylenebilir. Böylelikle “*Öz-yeterliliğin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar. (H₁)*” hipotezi doğrulanmaktadır.

Araştırmada bağımsız değişken olarak incelenen bir diğer faktör ise dindarlıktır. Dinlerin ekseriyetinin bağımlılık yapıcı maddelere ilişkin olumsuz yaklaşımı ve sigara bağımlılığına ilişkin literatür bulgularından hareketle dindar ergenlerin sigara içme arzusunun daha düşük olacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan “*Dindarlık eğiliminin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar. (H₂)*” hipotezini test etmek için gerçekleştirilen regresyon analizine ait bulgular Tablo 2’de sunulduğu şekildedir.

68 Demirezen – Kurçer, “Questionnaire of Smoking Urge”, 1-4.

69 Ralf Schwarzer – Matthias Jerusalem, “Generalized Self-Efficacy Scale”, *Measures in Health Psychology: A User’s Portfolio. Causal and Control Beliefs*, ed. J. Weinman vd. (Windsor: NFER-Nelson, 1995), 35-37.

70 Aypay, “Genel Öz-Yeterlilik Ölçeği”, 122.

71 Ali Ayten, “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012), 101-119.

72 Ayten, “Kimlik ve Din”, 110.

73 Ayten - Hussain, “The Relationship between Religiosity, Environmental Orientation and Environmental Behaviors”, 27-44.

74 Reuben M. Baron - David A. Kenny, “The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations”, *Journal of Personality and Social Psychology* 51/6 (1986), 1176.

Tablo 3.
Dindarlığın Öz-Yeterliğe Etkisi (Regresyon Analizi, Enter Metot)

ΔR^2	β	t	p
,059	,246	6,500	,000

Tablo 4.
Dindarlık-Sigara İçme Arzusu İlişkisinde Öz-Yeterliğin Aracılığı (Çoklu Regresyon Analizi)

	Bağımsız Değişkenler	β	p	t	ΔR^2 (p)
1.Model	Dindarlık	-,141	,000	-3,65	,018 (,000)
2.Model	Dindarlık	-,113	,004	-2,85	,029 (,004)
	Öz-Yeterlik	-,114	,004	-2,87	

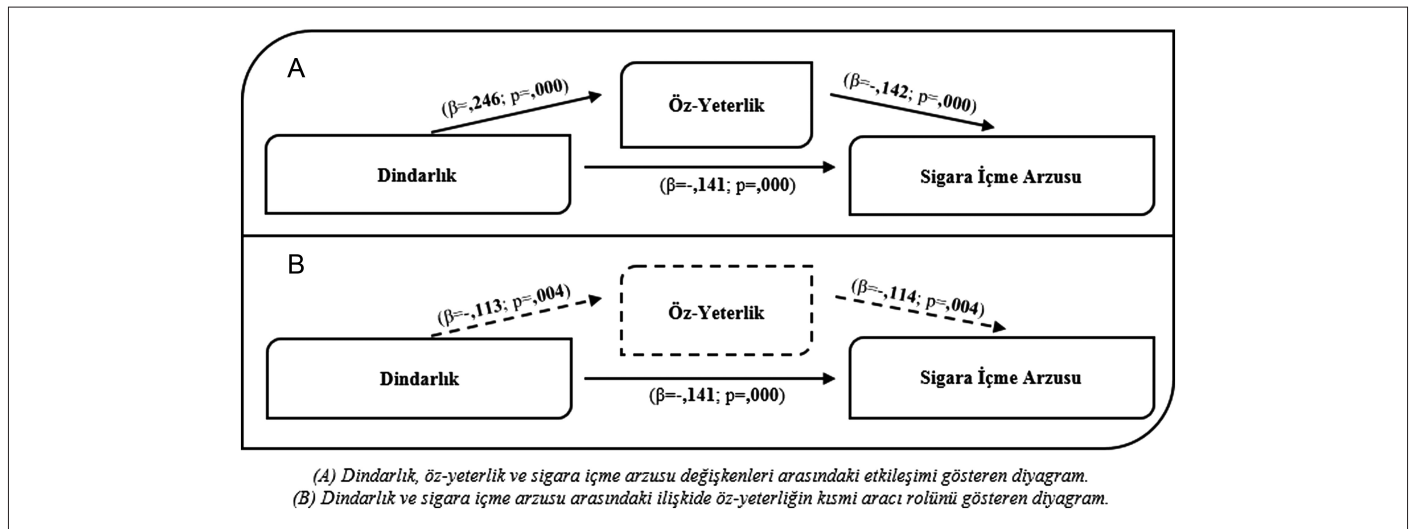
Tablo-2'de sunulan analiz bulguları, dindarlığın sigara içme arzusu üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır ($p = ,000$). Bulgulara göre dindarlık, sigara içme arzusu üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır ve dindarlığın sigara içme arzusundaki değişimi açıklama oranı yaklaşık olarak % 2'dir ($\Delta R^2 = ,018$). Beta değerlerine bakıldığında ise dindarlık ve sigara içme arzusu arasındaki etkileşimin negatif yönde olduğu görülmektedir ($\beta = -,141$). Buna göre ergenlerin dindarlık eğiliminin artmasıyla sigara içme arzularının azaldığı söylenebilir. Böylelikle "Dindarlık eğiliminin artması, sigara içme arzusunu azaltıcı etki yapar. (H_2)" şeklinde ifade edilen hipotez doğrulanmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan dindarlıkla arasındaki etkileşimin incelendiği diğer bir faktör öz-yeterliktir. Öz-yeterlik ve onu destekleyici bir faktör olacağı öngörülen dindarlık değişkeni arasındaki etkileşime dair "Dindarlık eğiliminin artması, öz-yeterliği artırıcı etki yapar. (H_3)" hipotezi oluşturulmuştur. Bu hipotezin test edilmesine yönelik yapılan analize ait bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Analiz sonucunda, dindarlığın öz-yeterlik üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir ($p = ,000$). Ayrıca Tablo-3'te sunulan bulgular, dindarlığın öz-yeterlikteki değişimin yaklaşık olarak %6'sını ($\Delta R^2 = ,059$) açıkladığını ortaya koymaktadır. Beta katsayısı ise dindarlığın öz-yeterliğe pozitif yönde etki ettiğini ve destekleyici bir katkı yaptığını göstermektedir ($\beta = ,246$). Dolayısıyla daha dindar olan ergenlerin, öz-yeterliklerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgulara göre, "Dindarlık eğiliminin artması, öz-yeterliği artırıcı etki yapar. (H_3)" şeklinde ifade edilen hipotez doğrulanmaktadır.

Üç değişken arasında yapılan regresyon analizleri sonucunda hipotezler doğrulanmış ve sigara içme arzusuyla dindarlık ilişkisinde genel öz-yeterliğin arabulucu işlevinden söz edilebilmesi için gerekli olan üç ön koşul sağlanmıştır. Bu durumda aracılık etkisinin olup olmadığını belirlemek için dindarlık bağımsız değişkeni ile aracılık rolü araştırılan değişken öz-yeterlik birlikte regresyon modeline alınmış, dindarlığın sigara içme arzusuna etkisindeki değişim incelenmiştir. İlgili regresyon analizine ait bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Yukarıda (Tablo-4 ve Tablo-2) sunulan bulgulardan dindarlığın tek değişken olarak sigara içme arzusundaki değişimi açıklama oranının %2 civarı olduğu görülür ($\Delta R^2 = ,018$; $p = ,000$). İlk modelde dindarlığın sigara içme arzusu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülürken ($\beta = -,141$; $p = ,000$), öz-yeterliğe ikinci bağımsız değişken olarak yer verilen ikinci modelde dindarlığın bu etkisi kısmi şekilde azalarak devam etmektedir ($\beta = -,113$; $p = ,004$). Dindarlık ile öz-yeterlik bağımsız değişkenlerinin bir arada bulunduğu ikinci model, sigara içme arzusundaki değişim üzerinde yaklaşık %3 ($\Delta R^2 = ,029$; $p = ,000$) oranında açıklayıcılık payına sahiptir. Tüm bu değerler, sigara içme arzusu ile dindarlık arasındaki ilişkide öz-yeterliğin kısmi aracı bir işlevinin bulunduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, "Dindarlık

Şekil 1.

A, B. Dindarlık, öz-yeterlik ve sigara içme arzusu değişkenleri arasındaki etkileşimi gösteren diyagram (A). Dindarlık ve sigara içme arzusu arasındaki ilişkide öz-yeterliğin kısmi aracı rolünü gösteren diyagram (B).

eğiliminin sigara içme arzusuna etkisinde öz-yeterliğin aracı rolü vardır. (H₄)” hipotezi de doğrulanmaktadır. Değişkenler arasındaki etkileşim (Şekil 1A) ve öz-yeterliğin dindarlık ile sigara içme arzusu ilişkisindeki kısmi aracılık etkisi (Şekil 1B) aşağıdaki şekillerle özetlenmiştir.

SONUÇ

Makalede; bireylerin dindarlık, öz yeterlik ve sigara içme arzusu eğilimleri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışmanın temel amacı lise öğrencisi ergenlerin sigara içme arzusuna, öz-yeterlik ve dindarlık değişkenlerinin nasıl etki ettiğini ortaya koymaktır. Araştırma İstanbul Anadolu yakasında bulunan bir Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nin öğrencisi 660 ergen ile yürütülmüştür. Söz konusu amaca yönelik olarak çalışmada dindarlık, sigara içme arzusu, öz- değişkenleri arasındaki etkileşim üzerinde durulmuştur.

Din, bireylere zorluklarla başa çıkma, acıyı anlamlandırma imkânı sunmakta ve bireyleri yaşamın sıkıntılı süreçlerine karşı koruyucu roller üstlenebilmektedir. Ayrıca olumlu sağlık davranışlarını teşvik etmekte, olumsuz sağlık davranışlarına ve bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımına karşı koruyucu bir yaklaşım sergilemektedir. Dinin bu özelliklerinden yola çıkılarak araştırmada dindarlığın sigara içme arzusunu azaltıcı etkisinin olacağı, öz-yeterliği ise olumlu yönde etkileyip destekleyici katkı yapacağı öngörülmüştür. Ayrıca sigara içme arzusu ile dindarlık arasındaki ilişkide öz-yeterliğin aracı işlevinin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, ilgili hipotezleri doğrulamış, öz-yeterliğin (H₁) ve dindarlığın (H₂) sigara içme arzusunu azalttığı, dindarlık eğiliminin ayrıca öz-yeterlik düzeyini artırdığı (H₃) tespit edilmiştir. Son olarak dindarlık ve sigara içme arzusu arasındaki ilişkide öz-yeterliğin aracılık işlevi üstlendiği (H₄) bulgulanmıştır.

Ülkemizde sigara içme arzusu, öz-yeterlik ve dindarlık değişkenlerinin birlikte araştırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Türkiye dışında yapılan bazı araştırmalarda yakın konulara ait değişkenler ele alınmıştır. Bu çalışmalardan bazılarında öz-yeterliğin sigara içme davranışını azaltıcı bir etkisinin olduğu tespit edilirken, bazı araştırmalarda da sigara bağımlılığına karşı koruyucu etkilere sahip olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır.⁷⁵ Öz-yeterliğin bu gibi etkilerini ortaya koyan araştırmalar, genel öz-yeterliğin sigara içme arzusu üzerindeki azaltıcı etkisini ortaya koyan bulguyla desteklenmiştir.

Araştırmada ayrıca dindarlık eğiliminin sigara içme arzusunu azaltıcı bir etkisinin olduğu bulgulanmıştır. Bu doğrultuda bulgulara ulaşan çeşitli araştırmalar mevcuttur.⁷⁶ Bahsedilen araştırmaların bulguları, dindarlığın sigara içme arzusunu azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koyan bu araştırmaların bulguları ile örtüşmüştür.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre ise dindarlık eğilimi öz-yeterliği destekleyici bir faktördür. Benzer sonuçların elde edildiği başka araştırmalar da bulunmaktadır.⁷⁷ Bu araştırmanın bulguları da dinin genel öz-yeterlik üzerindeki olumlu etkisine işaret etmekte ve söz konusu çalışmaların bulgularını desteklemektedir.

Araştırmada son olarak genel dindarlık ve sigara içme arzusu arasındaki ilişkiye öz-yeterliğin kısmen aracılık ettiği bulgulanmıştır. Bu bulgu, daha önce gerçekleştirilen benzer sınırlı sayıdaki çalışma ile de örtüşmüştür.⁷⁸ Tüm bu bulgulara göre bireylerin dindarlık eğilimindeki artış, onların öz yeterliğini destekleyerek sigara içme arzulardaki azalmayı beslemiştir. Kısacası bu modele göre dindarlık eğilimi sigara içme arzusuna olan etkisini kısmen öz yeterliğe katkısı üzerinden sağlamıştır.

Araştırmanın belli sınırlılıkları ve yeni araştırmalarla geliştirilmesi gereken bazı yönleri de bulunmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, bir Anadolu İmam-Hatip Lisesinin öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem grubuna Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi ve Fen lisesi gibi çeşitli lise türlerinde okuyan öğrencilerin ya da farklı yaş gruplarından bireylerin dahil edilmesiyle farklı bulgulara ulaşılabilir. Öz yeterlik farklı boyutları olan bir durumdur ancak bu çalışmada konu genel olarak ele alınmıştır. Bu nedenle öz yeterliğin bilişsel, davranışsal ve duygusal taraflarını müstakil olarak öne çıkaran araştırmalar da gerçekleştirilebilir. Son olarak dindarlık ile sigara bağımlılığı konuları arasında farklı aracı değişkenlere dair araştırmalar yeni açılımlar sağlayabilir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Marmara Üniversitesi'nden (Tarih: 30 Aralık 2020, Sayı: 2020/41) alınmıştır.

Hasta Onamı: Yazılı hasta onamı bu çalışmaya katılan katılımcılardan alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir- A.A.; Tasarım - A.A.; Denetleme - A.A.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - Ö.F.G.; Analiz ve/veya Yorum - Ö.F.G.; Yazıyı Yazan - A.A.; Eleştirel İnceleme - Ö.F.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Marmara University (Date: December 30, 2020, Number: 2020/41).

75 Ayar vd., "Effects of Adolescents' Self-Efficacy", 8-14; Chang vd., "Social Influences and Self-Efficacy", 1645-1655; Golestan - Abdullah, "Effects of Self-Efficacy", 84-97; Stacy vd., "Moderators of Peer Social Influence", 163-172; Fagan vd., "Employed Adolescents and Beliefs About Self-Efficacy", 613-626; Melizza vd., "Smoking Behavior, Perceived Self-Efficacy", 23-29.

76 Nonnemaker vd., "National Longitudinal Study of Adolescent Health", 2049-2054; Wills vd., "Buffering Effect of Religiosity", 24-31; Alzyoud vd., "Association of Religious Commitment and Tobacco Use", 2111-2121.

77 Abdel-Khalek - Lester, "The Association between Religiosity, Generalized Self-Efficacy", 12-16; Bigdeloo - Bozorgi, "Relationship between the Religious Attitude, Self-Efficacy", 58-66; Ntamu - Bekomson, "Religious Value Orientation and Self Efficacy", 81-89.

78 Nasim vd., "Religiosity, Refusal Efficacy, and Substance Use", 29-49; Kaboli - Kiani, "Mediatory Roles of Social Support and Self-Efficacy", 36-43.

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – A.A.; Design – A.A.; Supervision – A.A.; Data Collection and/or Processing – Ö.F.G.; Analysis and/or Interpretation – Ö.F.G.; Writing Manuscript – A.A.; Critical Review – Ö.F.G.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Abdel-Khalek, Ahmed - Lester, David. "The Association between Religiosity, Generalized Self-Efficacy, Mental Health, and Happiness in Arab College Students". *Personality and Individual Differences* 109 (2017), 12-16. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.12.010>
- Alçay, Abdulmuttalip. *Ergenlerin Öz-Yeterlikleri ile Mantık Dışı İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Alzyoud, Sukaina ve ark. "Association of Religious Commitment and Tobacco Use Among Muslim Adolescents". *Journal of Religion and Health* 54/6 (2015), 2111-2121. <https://doi.org/10.1007/s10943-014-9921-4>
- Arslan-Şahin, Gülcihan. *Ankara'daki İki Lisenin Öğrencilerinde Riskli Sağlık Davranışları ve Bunlara Akran Baskısı ile Diğer Bazı Faktörlerin Etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Ayar, Dijle ve ark. "Effects of Adolescents' Self-Efficacy and Social Anxiety on Attitudes toward Pros and Cons of Smoking". *Journal of Substance Use* 24/11 (2019), 8-14. <https://doi.org/10.1080/14659891.2018.1459899>
- Aypay, Ayşe. "Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye Uyarlama Çalışması". *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/2 (2010) 113-132.
- Ayten, Ali. "Kimlik ve Din: İngiltere'deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012), 101-119.
- Ayten, Ali - Hussain, Amjad. "The Relationship between Religiosity, Environmental Orientation and Environmental Behaviors: An Empirical Study with Turkish and British Muslim Samples". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2017), 27-44.
- Bandura, Albert. "Adolescent Development from an Agentic Perspective". *Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*. ed. Frank Pajares - Timothy Urdan. Greenwich: Information Age Publishing, 2006.
- Bandura, Albert. "Human Agency in Social Cognitive Theory". *American Psychologist* 44/9 (1989), 1175-1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Bandura, Albert (ed.). *Self-Efficacy in Changing Societies*. New York: Cambridge University Press, 1995.
- Bandura, Albert. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Freeman, 1997.
- Bandura, Albert. "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change". *Psychological Review* 84/2 (1977) 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Baron, Reuben M. - Kenny, David A. "The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations". *Journal of Personality and Social Psychology* 51/6 (1986), 1173-1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Becet, Aslı. *Öğretmenlerde Tükenmişlik Sendromu ve Sigara İçme Arzusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bigdeloo, Masoomah - Bozorgi, Zahra. "Relationship between the Religious Attitude, Self-Efficacy, and Life Satisfaction in High School Teachers of Mahshahr City". *International Education Studies* 9/9 (2016), 58-66.
- Bilgiç, Nurcan. *Lise Öğrencileri Üzerinde Sigara Konusunda Yürütülecek Olan Akran Eğitiminin Sigara Kullanma Davranışı Üzerindeki Etkiliğinin Değerlendirilmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Bilginer, Ali. *Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Öz Yeterlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Mardin İli Örneği*. Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Binay, Şeyda - Yiğit, Rana. "Relationship between Adolescents' Health Promoting Lifestyle Behaviors and Self-Efficacy". *The Journal of Pediatric Research* 3/4 (2016), 180-186.
- Boz, Ayşe Nur. *Sigara Kullanan Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Öz-Etkililik Algısının Sigara İçme Beklentileriyle İlişkisi*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Brannon, Linda ve ark. *Health Psychology An Introduction to Behavior and Health*. Boston: Cengage Learning., 2017.
- Chang, Fong-Ching ve ark. "Social Influences and Self-Efficacy as Predictors of Youth Smoking Initiation and Cessation: A 3-Year Longitudinal Study of Vocational High School Students in Taiwan". *Addiction* 101/11 (2006), 1645-1655. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2006.01607.x>
- Chassin, Laurie ve ark. "Adolescent Substance Use". *Handbook of Adolescent Psychology* (Second Edition). ed. Richard M. Lerner - Laurence Steinberg. 665-696. New Jersey: John Wiley & Sons Inc, 2004.
- Coşkun, Adnan Batuhan. *Ergenlerin Öz Yeterlilik Düzeyleri ile Öz Bakım Gücü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Cox, Lisa Sanderson ve ark. "Evaluation of the Brief Questionnaire of Smoking Urges (QSU-brief) in Laboratory and Clinical Settings". *Nicotine Tobacco Research* 3/1 (2001), 7-16.
- Demirezen, Murat - Kurçer, Mehmet Ali. "Questionnaire of Smoking Urges Turkish Validity and Reliability". *TAF Preventive Medicine Bulletin* 15 (2016), 1-4.
- Demirezen, Murat - Kurçer, Mehmet Ali. "Sigara Bırakmanın Sigara İçme Arzusu ve Anksiyeteye Etkisi". *Bağımlılık Dergisi* 18/2 (2017), 53-58.
- DiClemente, Carlo C. *Bağımlılık ve Değişim: Bağımlılık Nasıl Gelişir ve Bağımlı İnsan Nasıl İyileşir? çev. Muzaffer Şahin ve ark. Ankara: Nobel, 2016.*
- Duman, Burcu. *Lise Öğrencilerinin İngilizceye Yönelik Öz yeterlik Algı Puanlarının Cinsiyete, Alanlara ve Farklı Düzeylere Göre İngilizce Başarısını Yordama Gücü*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Erdem, Gizem ve ark. "Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı". *Bağımlılık Dergisi* 7/3 (2006), 111-116.
- Erdoğdu, M. Yüksel - Yüzbaş, Deniz. "Lise Öğrencilerinin Okula Bağlılık ile Genel Öz-Yeterlilik Düzeyleri Arasındaki İlişki". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/32 (2018), 205-227.
- Erol, Saime. *Adölesanlarda Sigara İçme Davranışını Değiştirmede Motivasyon Görüşmelerinin Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.

- Fagan, Pebbles ve ark. "Employed Adolescents and Beliefs about Self-Efficacy to Avoid Smoking". *Addictive Behaviors* 28/4 (2003), 613-626. [https://doi.org/10.1016/S0306-4603\(02\)00227-7](https://doi.org/10.1016/S0306-4603(02)00227-7)
- Farmer, Antoinette ve ark. "The Effects of Family Religiosity, Parental Limit-Setting, and Monitoring on Adolescent Substance Use". *Journal of Ethnicity in Substance Abuse* 7/4 (2008), 428-450. <https://doi.org/10.1080/15332640802508176>
- Ford, Jason - Hill, Terrence. "Religiosity and Adolescent Substance Use: Evidence from the National Survey on Drug Use and Health". *Substance Use & Misuse* 47/7 (2012), 787-798. <https://doi.org/10.3109/10826084.2012.667489>
- Ganaprakasam, Charles - Hutagalung, Fonny Dameaty. "Religion on Psychological Well-Being and Self-Efficacy among Secondary School Students". *International Journal of Scientific and Research Publications (IJSRP)* 8(5), 38-45. <http://dx.doi.org/10.29322/IJSRP.8.5.2018.p7708>
- Golestan, Samira - B. Abdullah, Haslinda. "Effects of Self-Efficacy in the Relationship between Environmental Factors, and Adolescent Cigarette Smoking Behavior". *Asian Social Science* 11/28 (2015), 84-97.
- Gözüm, Sebahat - Aksayan, Seçil. "Olumlu Sağlık Davranışlarının Başlatılması ve Sürdürülmesinde Öz-Etkililik (Kendini Etkileme) Algısının Önemi". *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 2/1 (1998) 35-42.
- Gözüm, Sebahat - Aksayan, Seçil. "Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerliliği". *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences* 2/1 (1999) 21-34.
- Gryczynski, Jan - Ward, Brian. "Social Norms and the Relationship between Cigarette Use and Religiosity among Adolescents in the United States". *Health Education & Behavior* 38/1 (2011), 39-48. <https://doi.org/10.1177/1090198110372331>
- Güngörmüş, Zeynep. *Sigara Bıraktırmaya Yönelik Lise Öğrencilerine Verilen Transteoretik Model Temelli Eğitimin Etkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Hezer, Habibe - Karalezli, Ayşegül. "Sigaraya Psikolojik Bağımlılığın Sigara İçme Arzusu ve Nikotin Yoksunluk Semptomlarına Etkisi". *Ankara Medical Journal* 19/4 (2019), 700-707. <https://doi.org/10.17098/amj.651955>
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- İnal, Sevil - Yıldız, Suzan. "İlköğretim Öğrencilerinin Sigaraya İlişkin Bilgi ve İnanışları ile Aile Bireyleri ve Öğretmenlerinin Sigara İçme Durumunun İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 9/1 (2006), 1-9.
- Kaboli, Reza - Kiani, Qamar. "Mediatory Roles of Social Support and Self-Efficacy in the Relationship between Religious Orientation and Addiction Potential among Adolescents". *Health, Spirituality and Medical Ethics* 5/3 (2018), 36-43.
- Kansu, Ayça Ferda - Hızlı-Sayar, Gökben. "Öz Yeterlik, Yaşam Anlamı ve Yaşam Bağlılığı Kavramları Üzerine Bir İnceleme". *Etkileşim* 1 (2018), 78-89.
- Karanci, Ayşe Nuray. "Self Efficacy-based Smoking Situation Factors: The Effects of Contemplating Quitting Versus Relapsing in a Turkish Sample". *International Journal of the Addictions* 27/7 (1992), 879-886. <https://doi.org/10.3109/10826089209068772>
- Kartopu, Saffet. "Öz Yeterlilik Algısında Dindarlık Eğilimini Rolü". *The Journal of Academic Social Science Studies* 9/50 (2016), 73-92. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3550>
- Kartopu, Saffet. *Öz-Yeterlilik, Kimlik Duygusu & Dindarlık Eğilimi*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Kasap, Hülya. *15-17 Yaş Grubu Ergenlerde Sosyal Destek, Okul Başarısı ve Aile Yapısının Madde Bağımlılığına Karşı Koruyucu Etkisi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Keskinoğlu, Pembe ve ark. "İzmir'de Lise Öğrencilerinde Sigara İçme Sıklığı ve İçicilik Davranışı Üzerine Sosyal Öğrenmenin Etkisi". *Toraks Dergisi* 7/3 (2016), 190-195.
- Koçoğlu, Ferdane. *Sağlığı Geliştirici Yaşam Tarzı ve Öz Etkililik Yeterlilik Durumunun Sosyoekonomik Durum ile İlişkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Marlatt, Gordon Alan ve ark. "Self-Efficacy and Addictive Behavior". *Self-Efficacy in Changing Societies*. ed. Albert Bandura. 289-315. New York: Cambridge University Press, 1995.
- Melizza, Nur ve ark. "Smoking Behavior, Perceived Self-Efficacy, and Motivation of Smoking Cessation among University Student". *International Journal of Health Sciences* 8/1 (2020), 23-29.
- Nasim, Aashir ve ark. "Religiosity, Refusal Efficacy, and Substance Use Among African-American Adolescents and Young Adults". *Journal of Ethnicity in Substance Abuse* 5 (2006), 29-49.
- Nonnemaker, James ve ark. "National Longitudinal Study of Adolescent Health. Public and Private Domains of Religiosity and Adolescent Health Risk Behaviors: Evidence from the National Longitudinal Study of Adolescent Health". *Social Science & Medicine* 57/11 (2003), 2049-2054. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(03\)00096-0](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(03)00096-0)
- Ntamu, Blessing - Bekomson, Achi. "Religious Value Orientation and Self Efficacy among Secondary School Students in Cross River State, Nigeria". *Global Journal of Educational Research* 18 (2019), 81-89.
- Omar, Ayten Tunç. *Sigara Kullanım ve Kullanmayan Ergenlerin, Algılanan Sosyal Destek ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Trabzon: Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Pender, Nola J. ve ark. *Health Promotion in Nursing Practice* (Eighth Edition). Boston: Pearson, 2019.
- Saka, Ayşenur. *Farklı Aile Yapısına Sahip Ergenlerin Öz-Yeterlilik ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Schwarzer, Ralf - Fuchs, Reinhard. "Self-Efficacy and Health Behaviours". *fu-berlin.de*. 25.08.2022. <https://userpage.fu-berlin.de/gesund/publicat/conn er9.htm>
- Schwarzer, Ralf - Jerusalem, Matthias. "Generalized Self-Efficacy Scale". *Measures in Health Psychology: A User's Portfolio. Causal and Control Beliefs*. ed. J. Weinman ve ark. 35-37. Windsor: NFER-Nelson, 1995.
- Sert, Melike. *Ergenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri ile Özyeterlilik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Stacy, Alan W. ve ark. "Moderators of Peer Social Influence in Adolescent Smoking". *Personality and Social Psychology Bulletin* 18/2 (1992), 163-172. <https://doi.org/10.1177/0146167292182007>
- Syeda, Sania Shah - Zehra Ali, Amena. "Religious Faith Flourishing and Self-Efficacy in Young Adults: A Correlational Study". *Global Journal of Arts, Humanities and Social Sciences* 3/10 (2015), 34-45.
- Taştan, Gülşah. *Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ile Ebeveyn Ergen İlişkisi Niteliğinin Sigara Kullanımı Üzerine Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Telef, Bülent - Karaca, Rengin. "Ergenlerin Öz-Yeterliliklerinin ve Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2011), 499-518.

- Tiffany, Stephen - Drobles, David J. "The Development and Initial Validation of a Questionnaire on Smoking Urges". *British Journal of Addiction* 86 (1991), 1467-1476. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.1991.tb01732.x>
- Totan, Tarık. "Duygusal Öz-Yetkinlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Niteliği". *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2015) 36-47.
- Tunç, Zühal - Kolburan, Şahide Güliz. "Ergenlik Döneminde Benlik Saygısı ile Sigara Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi* 5/1 (2019), 55-70.
- Uysal, Recep - Yılmaz-Bingöl, Tuğba. "Ergenlerde Risk Alma Davranışının Öz-Yeterlik ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *The Journal of Academic Social Sciences (Asos Journal)* 2/8 (2014), 573-582.
- Yıldırım, Fatma - İlhan, İnci Özgür. "Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması". *Türk Psikiyatri Dergisi* 21/4 (2010) 301-308.
- Yiğit, Yeşim. *Lise Öğrencilerinde Bağılanma Stilleri ile Öz-Yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Wills, Thomas Ashby ve ark. "Buffering Effect of Religiosity for Adolescent Substance Use". *Psychology of Addictive Behaviors* 17/1 (2003), 24-31. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.17.1.24>

EXTENDED SUMMARY

Smoking tobacco products is one of the most important problems in the public health and addiction fields. Smoking is one of the main problems especially among the young generations. In the literature, the subject of smoking has been studied in various different perspectives with many interrelated factors such as personality, attitudes of parents, socioeconomic background, the education level of parents, the effect of peer, and so on. At the same time, there are numerous factors that have an impact on the adolescents' desire to smoke such as the role of advertisements and peer, consciousness about harms of smoking, and addiction. Self-efficacy, self-control, and religiosity might be accepted as effective variables with regard to smoking urge or smoking behavior. In the literature, commitment to religious values and religiosity also were accepted as effective factors with regard to smoking behaviors. On the other hand, certain additional variables were recognized as mediators in the relationship between religiosity and the urge to smoke, as well as smoking behaviors. In the Judeo-Christian literature, there are numerous studies about the links between smoking urge or smoking behaviors and religiosity, religious orientation, or religiosity. There are also various researches about the mediating factors with regard to the link between religiosity and smoking urge. However, there have been very few studies examining the connection between religiosity and the urge to smoke or smoking behaviors. Thus, the current study is one of the earlier studies focusing on the role of religiosity on smoking urge. Furthermore, this research is the first study which investigated the mediating role of self-efficacy on the link between religiosity and smoking urge. It is necessary to mention that there is a lack of study with regard to the aforementioned variables in Turkey in particular and also across the Muslim world in general.

The current research is trying to answer the question "how is correlation between the level of religiosity and the level of smoking urge of the respondents." Therefore, this study focused to examine the links between religiosity and smoking urge and also it aims to deal with the mediating role of self-efficacy on the relationship between religiosity and smoking urge. The current study aims to fill the gap prevailing in the Turkish Muslim literature on the link between religiosity, self-efficacy, and smoking urge and behaviors. The following hypotheses are developed in this study:

H₁ There is a negative correlation between self-efficacy and smoking urge.

H₂ There is a negative correlation between religiosity and smoking urge.

H₃ There is a positive correlation between religiosity and self-efficacy.

H₄ Self-efficacy will be a partial mediating factor with regard to the relationship between religiosity and smoking urge.

This research is a cross-sectional study, and in this study researchers utilized the survey method and the questionnaire technique for gathering statistics. Pearson correlation and multiple regression analyses (enter method) are performed to test the hypotheses of the research. Researchers used Statistical Package for the Social Sciences computer-based program in order to fulfill the essential analyses.

The data of the research were collected from high school students comprising 308 boys and 352 girls attending an Anatolian Imam Hatip High School in Anatolian side of Istanbul, Turkey. The data were collected in classrooms during lessons with the assistance of teachers. Ethical permission and approval of parents and institution were taken by the researcher before carrying out the study. Forty-one percent of the sample ($N=272$) mentioned that their fathers are smoking; on the other hand, the rest of the sample revealed that their mother (14%, $N=92$), their siblings (13%, $N=92$), and close friends (11%, $N=70$) are smoking. Respondents declared that they have 42 Turkish liras (standard deviation: 39.850) as average pocket money.

The study was carried out with the participation of high school students during the month of March in the 2020–2021 academic year. The research data were collected by the survey technique, and in the survey form Smoking Urge Scale, General Self-Efficacy Scale and Religiosity Scale were used. In order to test the mediating role of self-efficacy on the link between religiosity and smoking urge, the Baron and Kenny's model was utilized.

Several hierarchic regression analyses were carried out in order to identify the effect of religiosity and self-efficacy on smoking urge. Findings of the research indicated that self-efficacy and religiosity are significant predictors of adolescent's smoking urge. Findings of the study also showed that there is a positive correlation between religiosity and self-efficacy and a negative correlation between both religiosity and self-efficacy and smoking urge. Furthermore, mediation analysis which was done base on Baron and Kenny's model revealed that self-efficacy is ascertained as a partial mediator in the effect of religiosity on smoking urge. Findings of the current study also showed that the hypotheses (H1–H4) of the research were confirmed. The findings obtained as a result of the research were discussed in the light of the literature, and some suggestions were prepared. These findings revealed that anti-smoking discourse including religious values might be influential on the smoking urge and behaviors of conservative adolescents. Findings also indicated that increasing the levels of self-efficacy of the youth might be dissuasive in smoking urge and behavior. Depending on the results of the current study, it must also be said that there is still serious lack of study in the literature to identify the link between religiosity and smoking behavior, smoking addiction, and smoking urge. It might be useful to carry out research on the link between the aforementioned variables in the future studies. Especially studying on the link between religiosity and smoking as an addiction and studying on further mediating factors (such as personality features, self-control, and health behaviors) and moderating factors (such as attitudes of parents, having smoking friend, socioeconomic status, and health concern) on the link between religiosity and smoking urge might be very beneficial for clarifying the links between the abovementioned variables.